

A washingtoni könyvtári konzorcium

Az Egyesült Államokban az elmúlt évtizedekben sorra alakultak a különböző könyvtári konzorciumok, hogy segítsék a könyvtárak működését, és lépést tarthassanak a technikai fejlődéssel járó áremelkedésekkel. Helyi vagy azonos funkciójú könyvtárak fűzték szorosabbra kapcsolataikat az olvasói és kutatói igények kielégítésére. A Washingtoni Kutató Könyvtárak Konzorciuma különleges példa erre, mert egy – az USA-hoz képest – kis terület azonos minőségű intézményei fogtak össze, hogy minél szélesebb körű szolgáltatást nyújthassanak.

Bevezetés

A történelem során a tudósok és a könyvtárosok nagy álma volt egy olyan könyvtár, amelyben minden megtalálható: az emberiség által elért minden eredmény és gondolat. Az idea az alexandriai könyvtártól a Bodleianán keresztül egészen a modern idők harvardi gyűjteményéig az volt, hogy minden egy helyen legyen egyetlen nagy, csodálatos gyűjteményben. Természetesen ez vágyálom maradt, és sosem vált valóra. S ahogy a 20. század a végéhez közeledik, egészen más lett nyilvánvaló. Ugy tűnik, nem lehet az a végcél, hogy egy helyen halmozzunk fel rengeteg kötetet, ez csak nagyszerű alap ahhoz, hogy az anyagokhoz gyorsan és könnyen hozzá lehessen férni.

Az információs éra előretörésével, a dokumentumok árának növekedésével nyilvánvalóvá vált, hogy a hatalmas helyi állományok már nem elégítik ki az igényeket, sőt egyre több hátrány származhat belőlük.

Robert B. Downs már az 1940-es években felvázolta a könyvtári együttműködés elvét azon az alapon, hogy egy könyvtár a világ irodalmának csupán elenyésző részét képes tárolni. Mégis közel 30 évbe telt, amíg az ötlet szakmailag elfogadott normává vált. Az 1970-es évek közepéig a „minél nagyobb, annál jobb” elv volt a működés alapja, aztán a hetvenes évek vége felé már teljesen elfogadottá vált az az elképzelés, hogy a könyvtáraknak össze kell fogniuk ahhoz, hogy megfelelően elláthassák feladataikat. Míg korábban alig egytucatnyi konzorcium létezett, 1975 és 1982 között 53 újabb jött létre.

Az Egyesült Államokban az utóbbi húsz évben egyre nagyobb teret hódít a könyvtárak közötti együttműködés.

Először is ott van az OCLC (Ohio College Library Center), ahol a 60-as években elsőként in-

dult hódító útjára az automatizálás. Ehhez persze az teremtette meg a feltételeket, hogy olcsóbbak lettek a mikroszámítógépek, automatizálni lehetett a kölcsönzést, forgalomba jöttek a barkódok, s kifejlesztették az első OPAC-ot. Innen már csak egy lépés volt, hogy a fő cél a teljesen integrált, automatizált könyvtári rendszer legyen.

Az 1967-ben alakult OCLC bibliografikus információkat szolgáltatott a tagintézményeknek. 1972-től más könyvtárak előtt is megnyitotta szolgáltatásait. Sikeres példájával más regionális együttműködések létrejöttét is inspirálta. Azóta rengeteg hasonló szervezet jött létre.

A konzorciumok létrejötte

Történelmileg a felsőoktatási könyvtárak közötti együttműködés azért jött létre, hogy fizikailag megosszák az állományukat, és így a könyvtárak tulajdonát képező könyvekhez minél többen férhessenek hozzá, hiszen a könyvtárak egyesített állománya mindig is nagyobb, mint ami egyetlen könyvtárban valaha is megtalálható lesz. Természetesen a különböző nagyságú és funkciójú könyvtárak anyagai között nagy különbség van, de a legkisebb könyvtár is hozzájárulhat valamivel a közös gyűjteményhez. Egy ohioi felmérés szerint az ottani konzorciumot alkotó 31 intézmény közös állományának 58%-a csak egy-egy könyvtárban volt meg. Megfordítva, ez azt is jelenti, hogy egy-egy könyvtár állományának 23%-a egyedi.

A felsőoktatási könyvtárak együttműködésének újabb oka már a 21. századhoz köthető. Az információs társadalom fejlődésével az interneten és a különböző adatbázisokban hozzáférhető információk mennyisége annyira megnövekedett, hogy a könyvtár egyedül már alig képes ellátni elsődleges funkcióját. Hiszen az egyre fontosabb internet

mellett ott vannak a különböző, szak- és hírlapokat feldolgozó adatbázisok, amelyek kivonatokat vagy éppen teljes szöveget nyújtanak a különböző tudományterületek anyagából, és még sorolhatnám. Mindezekhez a hozzáférés nem olcsó, ráadásul szükség van jól működő helyi rendszerekre, számítógépekre stb. Manapság a könyvtárak azért állnak össze, hogy mindezekhez az információforrásokhoz hozzáférjenek.

Először is nézzük, milyen követhető lépései lehetnek egy konzorcium kialakulásának.

1. Az már világos, hogy egyetlen intézménnyel megfelelően szolgálni egy akadémiai közösség kutatási és oktatási munkáját nem ideális, és nem is praktikus. Hiszen ahhoz annyi dolgozó, épület és pénz kellene, amennyit egyetlen intézmény képtelen előteremteni. Ebből következik, hogy együtt kell működni más intézményekkel.
2. A katalógus és kölcsönzés integrálása. A könyvtárközi kölcsönzés révén már korábban is együttműködtek a könyvtárak, de a konzorciumban kooperáló könyvtáraknak katalógusaik alapfunkcióit is össze kell kapcsolniuk. Első lépésként tehát a konzorcium tagjai megosztják egymással a bibliográfiai információkat. Ez azonban még nem jelent integrált katalógust, hiszen abban ugyanarról a címről csak egy bibliográfiai rekord van, csupán a fellelhetőséget jelölik külön-külön. Ami pedig a kölcsönzést illeti, az olvasó bármely tagkönyvtárból kikeresheti és igényelheti a dokumentumot, amit a helyi könyvtárhoz kiszállítanak. Ez már több mint könyvtárközi kölcsönzés, olyan, mintha a raktárból kérné ki az ember a dokumentumot.
3. Fontos szerepet kap a dokumentumok szállítása is, az, hogy a dokumentumok bárhova gyorsan, olcsón és megbízhatóan eljussanak. A tanárok, diákok az ilyen virtuális könyvtárakat ugyanis csak akkor fogadják el, ha minél hamarabb, megbízhatóan és kényelmesen hozzájutnak az igényelt dokumentumhoz, ha az olvasó előre tudja, hogy mikorra várhatja a kért irodalmat. Nem kell külön értesítés, egyszerűen az előre kiszámított időpontban visszatér a helyileg hozzá legközelebb eső könyvtárba. A könyvtárak többnyire valamely helyi szállítási céggel kötnek szerződést, amely naponta körbejárja az intézményeket, összeszedi és kiszállítja a kért dokumentumokat.
4. Folyóiratcikket az olvasókhöz eljuttatni legjobban elektronikus formában lehet. Az ilyen adatbázisok megvásárlása nagy anyagi áldozatot jelent egy-egy könyvtár számára, míg összefogva jelentős kedvezményeket kaphatnak. Megoldás lehet az is, ha egy-egy konzor-

cium szerződést köt valamelyik kiadóval a kiadványaikhoz való teljes szövegű elektronikus hozzáférésre.

5. Az integrált állományfejlesztés – az együttműködés legfejlettebb formája – akkor jöhet szóba, ha már mindenki meggyőződött arról, hogy a konzorciumon belül mindegy, hogy fizikailag hol van egy adott dokumentum, mert bárki rövid időn belül hozzáférhet. Ezért ennek kell lennie az utolsó lépésnek. A könyvtárak felméri és osztályozzák állományukat, majd a konzorcium többi tagjával közösen felosztják egymás közt az adott tudományterületeket, és megegyeznek, hogy melyik könyvtár melyik témáért és milyen mélységig legyen a felelős. Ehhez persze a helyi állománygondozást is meg kell változtatni. Ez az együttműködés legidőigényesebb része. Az állománybeszerző ezek után például azért is felelős, hogy melyik tagintézmény számára érdemes valamit megvenni.

Az általánosságok után nézzünk egy konkrét példát, hogyan épülhet fel és működhet egy konzorcium.

A WRLC

A Washingtoni Kutató Könyvtárak Konzorciuma (*Washington Research Library Consortium = WRLC*) olyan helyi könyvtári konzorcium, amely a Washingtonban és környékén működő hét egyetem kutatási és információs igényeit elégíti ki. Ezek az egyetemek az *American University*, *George Mason University*, *Catholic University of America*, *Gallaudet University*, *George Washington University*, *Marymount University* és *University of the District of Columbia*. A két állami és öt magánegyetemen összesen kb. 75 000 hallgató tanul. A könyvtárak együttes állománya kb. 5 millió kötet. A földrajzi közelség is – legtöbbjük alig nyolc kilométerre van legközelebbi szomszédjához – hozzájárult ahhoz, hogy létrehozták a könyvtárközi együttműködésen alapuló WRLC-t.

Ezek az egyetemek más, a környéken elhelyezkedő intézményekkel együtt már az 1960-as évektől folytattak egymás közti kölcsönzéseket, azaz az intézmények tagjai kölcsönözhettek a többi könyvtárból, illetve ezek a könyvtárak elsőbbséget adtak egymásnak a könyvtárközi kölcsönzések során. A közel 20 éves együttműködés nyomán a 80-as évek vége felé felmerült a még szorosabb és távolabbra mutató együttműködés terve, amelyhez szabályozottabb felépítésre és nagyobb elkötelezettségre volt szükség.

A WRLC alapprogramja

Az eredeti cél egy, a könyvtárak közötti kölcsönzéseket és az állományok áttekintését segítő integrált könyvtári adatbázis létrehozása volt. Ez a közös automatizált rendszer 1990-ben lépett működésbe, és helyi könyvtári rendszerként szolgálja az egyes könyvtárakat, teljesen integrálva a katalógizálást, az érkeztetést, a kölcsönzést és az OPAC funkciókat, így állandóan friss információkat biztosít mind a könyvtárosok, mind az olvasók számára. A WRLC közös rendszere az ALADIN (Access to Library and Database Information Network) névre hallgat. Az ALADIN-on keresztül a felhasználók igazi „virtuális könyvtárát” használják, hisz a keresés automatikusan megmutatja minden tagkönyvtár állományát. Az ALADIN katalógusa minden tagintézményben ugyanolyan, és ugyanúgy működik, bármely egyetem diákjának, tanárának automatikus kölcsönzési joga van a többi tagkönyvtárban is.

A technikai fejlődés előrehaladtával az ALADIN egyre komplexebb lett, többféle információs termék megjelenítőjévé is vált. A helyi CD-ROM adatbázisokhoz való hozzáférés már 90-ben lehetséges volt, 93-tól pedig online elektronikus információk is elérhetőek lettek.

Ami az elektronikus dokumentumok szolgáltatását illeti, a teljes cikkek képeinek szolgáltatása már 1994-ben megkezdődött, egy évvel később pedig már arra is lehetőség nyílt, hogy a könyvtárak maguk digitalizálhassák arra érdemesnek ítélt különgyűjteményeiket, illetve kötelező olvasmányait.

A WRLC egy 24 órán keresztül üzemelő számítógépközponttal segíti a könyvtárakban levő 600 munkaállomás zavartalan működését, nem is beszélve a több száz külső hozzáférést biztosító gépről, amelyek tanárikban, kollégiumokban vagy éppen az olvasók otthonában üzemelnek.

A közös online katalógussal egy időben megkezdődött egy külső raktárépület tervezése is, ahol a hagyományos könyvtári dokumentumokat tárolják. Az volt a cél, hogy a városban elhelyezkedő egyetemeken hely szabaduljon fel, s ott elsősorban a népszerű, gyakrabban használt, illetve újabb szerzeményeket tartsák. A raktár épülete két nagyobb adománynak köszönhetően 1993-ban készült el. Az Oktatási Minisztérium hozzájárulása adta a pénzalapot, míg a Prince George County a telket. A raktár 1994-ben kezdte meg működését.

A raktárépületben maximális térkihasználással szerelték be a polcokat, az ott tárolt könyvek, mikrofilmek, audiovizuális anyagok stb. könnyen elérhetőek. Az egyes kötetek méret szerint vannak elhelyezve, hogy minél jobban kihasználják a rendelkezésre álló helyet. Tárolásra a raktárt bármely

WRLC tagkönyvtár használhatja, elsőbbsége az elsőként jelentkezőnek van. Az itt tárolt dokumentumok továbbra is megjelennek az ALADIN-ban, ahol leőhelyeként a „WRLC központ” név szerepel. A dokumentumok nagyság szerint vannak rendezve, így eredetileg különböző könyvtári gyűjtemények anyagai is egymás mellé kerültek, de most már minden WRLC tagintézmény számára elérhetővé váltak.

Szervezeti fejlődés

1987-ben alakult meg a WRLC önálló, nonprofit szervezete, hogy elősegítse a résztvevők közötti szorosabb, formálisabb együttműködést. 1989-ben az alapítók hároméves tervben vázolták fel egy közös könyvtári rendszer létrehozását és más programokat is. A harmadik év végére (1992-ben) megszületett Résztvételi Egyezmény meghatározta a könyvtári szolgáltatásokat és a közös feladatokat. A konzorcium működésének másik két alapdokumentuma a Stratégiai Terv, amelyet rendszeresen aktualizálnak, valamint az Együttműködési Szabályzat. A részt vevő könyvtáraknak meg kellett állapodniuk az anyagmegosztáson túl a WRLC felépítéséről, az irányításról, az anyagi források biztosításáról és a jövőbeni programokról is.

Mivel a WRLC önálló intézmények önkéntes egyesülete, a tagoktól eleve pénzügyi önállóságot várnak el, azaz minden résztvevőnek magának kell biztosítania az alapvető feltételeket (számítógépes hálózat, épületek stb.). A vezető elv az volt, hogy olyan szervezeti infrastruktúrát hozzanak létre, amely a közösségi összefogáson alapuló szervezet biztonságát nemcsak hirdeti, de biztosítja is. Fontos szempont az is, hogy az egyes tagok ne érezzék pénzügyileg veszélyeztetve magukat más tagok részvétele vagy kilépése miatt. A WRLC működéséhez a tagintézmények biztosítják a pénzügyi alapot, ezért az is fontos szempont, hogy a résztvevők mindenképp úgy érezzék, a befektetés megtérül a szolgáltatások révén.

A WRLC felépítése

A WRLC tagjai a konzorcium alapításakor egy közösen létrehozott, de önálló, nonprofit intézményként működő szervezet megalakítását választották, amely tovább segíti és elmélyíti a könyvtárak közötti együttműködést. Az egyik fontos érv az önálló intézmény létrehozása mellett az volt, hogy így független munkatársak tudják kielégíteni az intézmények igényeit, s ez nagyobb rugalmasságot biztosít a további fejlődéshez is (pl.

egy közös könyvtári automatizált rendszer és a raktárépület felépítéséhez). Így aztán a WRLC és dolgozói felelősséggel tartoznak nemcsak minden tagkönyvtárnak külön-külön, de magának a szervezetnek is mint egésznek. A WRLC központ munkatársai így jobban oda tudnak figyelni a WRLC egészét érintő kérdésekre, igényekre, mint az egyes könyvtárak munkatársai.

A WRLC létrejöttéről, céljáról az Alapítási Szerződés, a tagok közti kapcsolatáról és a WRLC feladatairól a Részvételi Egyezmény szól, amely a következőket határozta meg:

- a WRLC által nyújtandó szolgáltatások,
- a szolgáltatások meghatározásának módja,
- a tagok kötelezései,
- a résztvevők pénzügyi hozzájárulása,
- a tagságról való lemondás feltételei.

A Részvételi Egyezmény több olyan óvintézkedést is tartalmaz, amelyek a konzorcium pénzügyi, felépítési és szervezeti biztonságát szolgálják.

Az 1992-es egyezmény egy állandó kapcsolatról szól, fenntartva a visszalépés lehetőségét. Ha valamelyik tagintézmény a kilépés mellett dönt, azt három évvel előbb kell jelezni, ez alatt az idő alatt a tagdíjat továbbra is fizetnie kell egészen a végleges visszavonulásig. Így védi a szerződés a többiek érdekeit. A három évre azért van szükség, mert ennyi idő alatt a WRLC megteheti az átszerveződéshez szükséges lépéseket. Ezek az intézkedések különösen fontosak egy ilyen önkéntes társulásnál.

Vezetőség

Az alapszabályban lefektetettek alapján a WRLC élén az igazgatótanács áll, amely évente kétszer ül össze. A tanácsot az egyetemek igazgatói, a tagkönyvtárak igazgatói, egy pénztáros és a Washingtoni Egyetemek Konzorciumának (ami tulajdonképpen a WRLC egyik társintézménye) elnöke alkotják. Az igazgatótanács minden tagjának egy szavazati joga van, bármekkora intézményt is képvisel.

A WRLC működését a tagkönyvtárak vezetői havonta áttekintik, az egyes részlegekét pedig az adott ágak könyvtári szakemberei, akik szintén havonta találkoznak, hogy az aktuális problémákat megvitassák.

Az egyetemek vezetőinek részvétele biztosítja a pénzügyi elkötelezettséget és azt, hogy ez a hozzáállás folyamatos marad. Az igazgatótanács elé általában olyan döntésre váró kérdések kerülnek, amelyekhez pénzügyi hozzájárulás, illetve egyetemi szintű összefogás szükséges (ilyen például az éves költségvetés, nagyobb szerződések – amelyekhez esetleg még több hozzájárulás szükséges – megkötése).

A többéves programokat a könyvtárak igazgatói, a könyvtárosok és a WRLC alkalmazottai előre megvitatják, akárcsak ezek éves tervekre való lebontását, az új szolgáltatások bevezetését stb., majd az itt közösen hozott javaslatokat, ötleteket terjesztik az igazgatótanács elé, hogy döntés szülessen róluk.

A WRLC szolgáltatásainak finanszírozása

A konzorcium megalakulásától lényeges szempont volt, hogy az anyagi hozzájárulást illetően a tagok között egyenlőség legyen. Az 1992-es Stratégiai Terv, majd a későbbi költségvetések is kétféle szolgáltatást ajánlottak fel. Az alapszolgáltatások minden tag számára egyformán elérhetők, élvezhetők – ezeket a megállapított tagdíjból fedezik –, a kiegészítő szolgáltatásokért pedig azok az intézmények fizetnek, amelyek ezeket külön igénylik. Az alapszolgáltatásokat a WRLC a közös költségvetésből finanszírozza, ugyanakkor ez a séma a rugalmasságot is biztosítja, és az egyéni igényeket is ki tudja elégíteni. Ezért a tagok úgy érzhetik, hogy megfelelő szolgáltatásokat kapnak a pénzükért.

A WRLC költségvetéséből a következő alapszolgáltatásokat nyújtják minden tag számára:

- Közös elektronikus könyvtári hálózat (ez a WRLC költségvetésének kb. 75%-át teszi ki) – számítógépes rendszer, telekommunikációs hálózat, szoftver és szakemberek.
 - Közös állományfejlesztés – éves előfizetés bizonyos elektronikus információhordozókra, amelyek bármely WRLC-tag számára elérhetőek. Korábban ide tartozott még a katalógusok retrospektív konverziója is, de ez a folyamat már befejeződött.
 - Külső raktár – polchely a könyvtárak dokumentumai számára (érkezési sorrend alapján), s az itt tárolt dokumentumok mindenki számára elérhetőekké válnak.
 - Könyvek szállítása – a WRLC autója és sofőre naponta körbejárja a könyvtárakat, összeszedi és kihordja a könyvtárközi kölcsönzés anyagait, valamint kiszállítja a raktárba szánt dokumentumokat.
- Kiegészítő szolgáltatások, igény szerint:
- Helyi rendszeren elérhető adatbázisok telepítése, működtetése.
 - Nem könyvtári anyagok tárolása (pl. az egyetemek különböző dokumentumai, iratai).
 - A WRLC-n keresztüli beszerzés a konzorciumot megillető diszkont áron (pl. számítógép-felszerelések, szoftverek.)

A tagdíjak megállapítása

Az 1997-ben átszervezett tagdíjrendszer két fontos irányelve, hogy biztosítsa az egyenlőséget a résztvevők között, ugyanakkor figyelembe vegye az egyes könyvtárak hozzájárulását a közös könyvtári állományhoz és kölcsönzési programhoz. Ez a formula arányosan osztja el az elfogadott működési költségekhez való hozzájárulást, ami három részből tevődik össze.

1. A tagdíjakból befolyt összeg 60%-a aszerint oszlik meg, hogy az intézmény előreláthatólag mennyire fogja kihasználni a WRLC szolgáltatásait – ezt a diákok száma alapján számítják ki.
2. 20%-a aszerint oszlik el, hogy mennyi a közös állományhoz való hozzájárulás (az állomány és a beszerzés alapján számolják, tehát a nagyobb állománnyal rendelkezők kevesebbet fizetnek).
3. 20% egyenlően oszlik meg a tagok között, mert ebből fizetik a WRLC dolgozóit.

Ebből természetesen az következik, hogy a nagyobb könyvtárak többet fizetnek. A WRLC működtetési költségének legnagyobb hányadát, mint már volt róla szó, az integrált rendszer karbantartása teszi ki, amit a nagyobb felhasználói körrel rendelkező intézmények természetesen jobban kihasználnak, ezért több hozzájárulás várható el tőlük. Ugyanakkor a nagyobb könyvtáraknak az állománya is nagyobb, többet fordítanak szerzeményezésre, ezáltal a WRLC közös állományához, a kölcsönzéshez jobban hozzájárulnak, és ezzel fizetnek a szolgáltatásokért. Így nagyjából kiegyenlítődik az első két pontban kért anyagi befektetések aránya. A WRLC a nagyobb intézményeknek pénzügyi engedményeket tesz az állománygyarapítás nagyságrendje fejében, míg a kisebb könyvtárak kötetenkénti hozzájárulásukat kompenzálóan többet fizetnek.

Ezáltal az intézmények is motiválva vannak, hogy továbbra is fenntartsák színvonalukat, több diákot fogadjanak, minél több kötetet tartsanak állományukban.

Azt azonban a WRLC elhatározta, nem számolja ki, hogy az adatbázisokat hol használják ki jobban, mert akkor megint azok fizetnének többet, ahol több az olvasók száma, ahol jobb az egyetem számítógépes hálózata, mert ezzel arányosan nő az adatbázisok kihasználtsága is. A WRLC nem akar abba a hibába esni, hogy a tagkönyvtárak emiatt ne propagálják az adatbázisok használatát, sőt az a cél, hogy inkább támogassák azt.

Stratégiai tervezés

Az éves költségvetések és a stratégiai tervek alapján tervezik meg a módosításokat. A könyvtárvezetők és a WRLC munkatársai 5 éves terveket ütemeznek elő nagyobb változások bevezetésére, amelyet az igazgatótanács elfogad, s ezt éves akciótervekre bontják, amelyeknek végcélja az ötödik év végére kitűzött eredmények elérése. Az akciótervek költségvetését két évre előre adják meg, hogy a tagintézmények előre tudjanak kalkulálni.

A Részvételi Egyezmény alapján az igazgatótanács öt évente köteles felülvizsgálni a tagdíjak elosztását. Ez ad lehetőséget arra, hogy a tagok újraértékeljék munkájukat, illetve hogy javaslatot tegyenek a tagdíjrendszer megváltoztatására.

Az Egyesült Államokban a könyvtárak mindig is a decentralizálásra törekedtek, s mivel az állambe rendezkedés ezt engedi, könnyebb helyzetben vannak az ilyen konzorciumok létrehozásában, mint más országok könyvtárai. Közös a kultúra, a nyelv, az államoknak azonban külön irányítási szerveik vannak, ezért a legtöbb és legnagyobb könyvtári hálózatok egy állam határain belül jönnek létre. Ilyen volt annak idején az OCLC, de rengeteg más példa is van rá: Illinois-ban az Illinet, Ohio-ban az OHIOlink (amit a szakirodalomban modellszervezetként szoktak emlegetni), Texasban a Texshare, Georgiában a Galileo, Louisianában a Louis, Virginiában a Viva, és még lehetne sorolni. Washington különleges helyzete folytán az előbb felsoroltaknál kisebb hatókörű konzorciummal rendelkezik, de a helyi igényeknek mindez tökéletesen megfelel. A WRLC célja, hogy felépítésében, vezetésében, programjaival a szervezet stabilitását, rugalmasságát és a tagok közti egyenlőséget népszerűsítse. És ami az egyik legfontosabb: a könyvtárak anyaintézményeik teljes támogatását élvezik.

Irodalom

- KOHL, D. F.: Farewell to all that... Transforming collection development to fit the virtual Library Context: The OhioLINK Experience. = Restructuring Academic Libraries, Chicago, ACRL, 1997. p. 108–120. ISBN 0838934781
- KOHL, D. F.: Resource sharing in a changing Ohio environment. = Library Trends, 45. köt. 3. sz. 1997. p. 435–448.
- PAYNE, L.: The Washington Research Library Consortium: A real organization for a virtual library. = Information Technology and Libraries, 17. köt. 1. sz. 1998. p. 13–17.

Beérkezett: 2000. III. 8-án.